

นโยบายต่างประเทศอินเดียและความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับสหรัฐอเมริกา หลังสงครามเย็น (ค.ศ. 1991-2001)

หลังจากที่โลกต้องตกอยู่ภายใต้ภาวะของสงครามเย็นที่มีการแข่งขันและการเผชิญหน้าระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตมาเกือบครึ่งศตวรรษ แต่เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 90 ก็เกิดเหตุการณ์สำคัญในระดับโลกที่ทำให้โครงสร้างอำนาจแบบ "สองขั้ว" (Bipolar) ที่ดำรงอยู่ตลอดช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองต้องเสื่อมไป นั่นคือการล่มสลายของสหภาพโซเวียตที่ถือเป็นจุดสิ้นสุดของสงครามเย็น

ภายหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกาได้กลายเป็นอภิมหาอำนาจหนึ่งเดียวในระบบ "ขั้วเดียว" (Unipolar) ที่มีอำนาจทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและการทหาร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อระบบระหว่างประเทศ และต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของประเทศต่างๆ ทำให้แต่ละประเทศต้องหันมาปรับนโยบายที่มีต่อสหรัฐอเมริกา รวมทั้งอินเดีย ซึ่งความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาในช่วงสงครามเย็นไม่ราบรื่นและมีปัญหาความขัดแย้งต่อกันในหลายเรื่อง

ในบทนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอถึงการดำเนินนโยบายต่างประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับสหรัฐอเมริกาในยุคหลังสงครามเย็น ซึ่งประเทศทั้งสองหันมามีความสัมพันธ์ต่อกันด้วยดีมากขึ้น รวมถึงประเด็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของสองประเทศในช่วงดังกล่าวนี้ด้วย

3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับสหรัฐอเมริกาสืบนายกรัฐมนตรีนาราซิมฮา ราว (ค.ศ. 1991-1996)

นาราซิมฮา ราว นับเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของอินเดียในยุคหลังสงครามเย็น ซึ่งหลังจากขึ้นดำรงตำแหน่ง นายราวก็ได้แสดงท่าทีและความต้องการที่จะปรับปรุงและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสหรัฐอเมริกา เห็นได้ชัดในวันที่นายราวแสดงสุนทรพจน์เกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศเป็นครั้งแรกว่า อินเดียต้องการมีความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐอเมริกาและต้องการการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมากในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการปฏิรูป

เศรษฐกิจของอินเดีย* รวมทั้งการให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์นิวยอร์กไทมส์ (New York Times) ว่าจะทำทุกอย่างเพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับสหรัฐอเมริกาใกล้ชิดกันมากขึ้น และยังเสริมอีกว่า การรับรู้แบบเดิมของสหรัฐอเมริกาที่ว่าอินเดียเป็นศัตรูกับสหรัฐอเมริกานั้นเป็นสิ่งที่ล้าสมัยไปแล้ว¹ นอกจากนี้ อินเดียได้ให้การสนับสนุนข้อเสนอของสหรัฐอเมริกาที่ให้องค์การสหประชาชาติยกเลิกการระบุนว่าขบวนการทางเมืองที่ทำให้ปาเลสไตน์เป็นดินแดนของชาวยิว (Zionism) เป็นลัทธิเหยียดสีผิว และในปี ค.ศ. 1992 อินเดียได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับอิสราเอล ซึ่งทำให้สหรัฐอเมริการู้สึกดีต่ออินเดียมากขึ้น

ในระหว่างวันที่ 15-21 พฤษภาคม ค.ศ. 1994 นายกรัฐมนตรีราวพร้อมคณะผู้แทนอินเดียได้เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาเพื่อกระชับความสัมพันธ์ ซึ่งการเดินทางครั้งนี้นับได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างมาก นายราวได้เน้นย้ำถึงความต้องการของอินเดียที่จะมีความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐอเมริกา โดยนายราวได้มีการเจรจากับประธานาธิบดีบิล คลินตัน (Bill Clinton) ในหลายประเด็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทวิภาคีและสถานการณ์ในภูมิภาค และมีการออกแถลงการณ์ร่วมว่าทั้งสองประเทศจะเป็น “หุ้นส่วนใหม่” (new partnership) นอกจากนี้ นายราวที่นำคณะนักธุรกิจอินเดียไปด้วยได้ใช้เวลาหารือกับนักธุรกิจสหรัฐอเมริกาเป็นเวลานาน โดยได้เชิญชวนนักธุรกิจเหล่านั้นให้ไปลงทุนในอินเดียเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีรายงานว่านักธุรกิจสหรัฐอเมริกาทกลงที่จะไปลงทุนในอินเดียเป็นมูลค่าถึง 20,000-25,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในอีก 2-3 ปีข้างหน้า²

ต่อมาในเดือนมกราคม ค.ศ. 1995 นายโรนัลด์ บราวน์ (Ronald Brown) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ของสหรัฐอเมริกาและคณะ รวมทั้งผู้บริหารของภาคเอกชนสหรัฐอเมริกา ได้เดินทางเยือนอินเดียเป็นการตอบแทน โดยไปเยือนเมืองต่างๆ ของอินเดีย ทั้งนิวเดลี (New Delhi) มุมไบ (Mumbai) และบังกาลอร์ (Bangalore) เป็นเวลาถึง 10 วัน ซึ่งการเยือนครั้งนี้ทั้งสองฝ่ายได้ลงนามในข้อตกลงการค้ามูลค่าประมาณ 7,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในภาคอุตสาหกรรมที่มีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เช่น โทรคมนาคม อุปกรณ์กำเนิดพลังงานไฟฟ้า ระบบข่าวสาร

* ในปี ค.ศ. 1991 นายกรัฐมนตรีราวได้ทำการปฏิรูปเศรษฐกิจอินเดียอย่างจริงจัง โดยเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศจากระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมมาสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

¹ Mohammed Ayoob, "Dateline India: The Deepening Crisis," *Foreign Policy* 85 (December 1991- February 1992): 183.

² Nalini Kant Jha, "Reviving U.S. - India Friendship in a Changing International Order," *Asian Survey* 34, 12 (December 1994): 1043.

การผลิตอาหาร อีกทั้งยังส่งผลให้มีการก่อตั้งศูนย์เพื่อส่งเสริมการค้าและการลงทุนของภาคเอกชน ซึ่งเปิดทำการอย่างเป็นทางการในประเทศทั้งสองเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1995³

หลังจากการเยือนของนายบราวน์และคณะได้ไม่นาน ช่วงกลางเดือนมกราคม ค.ศ. 1995 นายวิลเลียม เพอร์รี (William Perry) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของสหรัฐอเมริกาได้เดินทางเยือนอินเดียเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกันและได้มีการหารือเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทวิภาคี โดยในวันที่ 12 มกราคม ค.ศ. 1995 ทั้งสองประเทศได้มีการลงนามในข้อตกลงด้านการป้องกันประเทศ ซึ่งถือเป็นการเปิดศักราชใหม่ในความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงของอินเดียและสหรัฐอเมริกา ที่ไม่เคยมีความสัมพันธ์เช่นนี้มาก่อนเกือบ 50 ปี⁴ ซึ่งเนื้อหาในข้อตกลงนี้คือ ความร่วมมือกันระหว่างกองทัพ การวิจัยด้านการป้องกัน การร่วมผลิตอุปกรณ์ทางทหาร รวมทั้งการจัดตั้งกลุ่มพิจารณานโยบายร่วมกัน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนการเยือนของเจ้าหน้าที่ระดับอาวุโส และจะช่วยเหลือในด้านอื่นๆ อีกที่ไม่ขัดกับกฎหมายสหรัฐอเมริกาหรือสนธิสัญญาระหว่างประเทศ⁵

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบกับสหรัฐอเมริกาจะพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นมาก แต่ยังคงมีประเด็นปัญหาที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสองประเทศ อันได้แก่

3.1.1 ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในแคชเมียร์

ในปี ค.ศ. 1987 รัฐบาลอินเดียได้จัดให้มีการเลือกตั้งสภาแห่งรัฐขึ้นในแคชเมียร์ ซึ่งการเลือกตั้งในครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดความตึงตัวในทางการเมืองแก่ชาวแคชเมียร์เป็นอย่างมาก โดยชาวแคชเมียร์ต้องการผลักดันในพรรคแนวร่วมมุสลิม (Muslim United Front: MUF) ขึ้นมาแทนที่พรรคเนชันแนลคอนเฟอเรนซ์ (National Conference: NC) ที่เป็นพันธมิตรกับพรรคคองเกรสของ

³ Ramesh Thakur, "India and the United States: A Triumph of Hope over Experience?," *Asian Survey*: 580-581.

⁴ Ibid., p. 580.

⁵ กนกพรรณ อยู่ชา, "อินเดีย," ใน เอเชียรายปี 1996/2539, วชิรินทร์ ยงศิริ, พรพิมล ตรีโชติ และ ชบา จิตต์ประทุม, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 332.

รัฐบาลอินเดีย จนส่งผลให้การเลือกตั้งครั้งนี้มีผู้มาใช้สิทธิถึงร้อยละ 75 ซึ่งเป็นตัวเลขที่สูงที่สุดในประวัติศาสตร์การเลือกตั้งในแคชเมียร์⁶

อย่างไรก็ตาม ผลการเลือกตั้งที่ออกมากลับปรากฏว่าพรรค NC และพรรคคองเกรสได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้น โดยสามารถครองที่นั่งได้ถึง 60 ที่นั่ง จากทั้งหมด 75 ที่นั่ง ส่วนพรรค MUF ได้เพียง 4 ที่นั่ง โดยมีการรายงานถึงการโกงการเลือกตั้งจากสื่อต่างๆ ในอินเดีย เช่น เดอะไทมส์ออฟอินเดีย (The Time of India) ที่ระบุว่า “มีความเห็นพ้องต้องกันในระดับบริหารและหน่วยข่าวกรองถึงการโกงในการเลือกตั้งที่มีอย่างกว้างขวางโดยพรรคคองเกรสและพรรคเนชั่นแนลคอนเฟอเรนซ์”⁷ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการเลือกตั้งที่ไม่เสรีและไม่โปร่งใส และความพยายามของรัฐบาลอินเดียในการกีดกันพรรค MUF ซึ่งเป็นพรรคตัวแทนที่แท้จริงของชาวแคชเมียร์ให้เข้าสู่อำนาจด้วยวิธีการภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ⁸

ผลการเลือกตั้งดังกล่าวนี้ ได้สร้างความผิดหวังและความสะเทือนใจอย่างร้ายแรงแก่ชาวแคชเมียร์ โดยชาวแคชเมียร์ต่างรู้สึกหมดหวังที่จะได้รับสิทธิและความยุติธรรมผ่านวิถีทางการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตยโดยรัฐบาลอินเดีย และเชื่อว่าการปฏิรูปโดยวิถีทางการเมืองแบบสันติวิธีนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้ กลุ่มต่างๆ ในแคชเมียร์จึงได้รวมตัวกันลุกขึ้นต่อต้านรัฐบาลอินเดียและรัฐบาลท้องถิ่นโดยใช้ความรุนแรงเป็นหลัก ทั้งการลอบวางระเบิดสถานที่ราชการ ธนาคาร ร้านค้า ลักพาตัวบุคคลสำคัญ สังหารตัวแทนของทางการเมืองอินเดีย ไม่ว่าจะเป็นตำรวจ ผู้พิพากษา หรือเจ้าหน้าที่ระดับล่าง¹⁰ ต่อมาในปี ค.ศ. 1990 รัฐบาลอินเดียตัดสินใจตอบโต้กลุ่มกองกำลังฝ่ายต่อต้านอย่างหนัก พร้อมประกาศปกครองแคชเมียร์โดยตรง และเสริมกำลังทหารจำนวนมากเข้าไปในพื้นที่ ทำให้แคชเมียร์เต็มไปด้วยกองกำลังทหารอินเดีย

⁶ ดลยา เทียนทอง, สีด้า สอนศรี, จันทรจุฑา สุขชี, ศุภชัย วรรณเลิศสกุล และ มาโนชญ์ อารีย์, รายงานวิจัย เรื่อง นโยบายการแก้ไขปัญหาชนกลุ่มน้อยมุสลิมของประเทศฟิลิปปินส์ จีน อินเดีย: แบบอย่างและบทเรียนสำหรับประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 120.

⁷ อะหมัดอัรวัฏ จินารง, แคชเมียร์ หย่อมแห่งธรรม (นนทบุรี: ออฟเซ็ท เพรส, 2543), หน้า 31.

⁸ เรื่องเดียวกัน

⁹ ดลยา เทียนทอง, สีด้า สอนศรี, จันทรจุฑา สุขชี, ศุภชัย วรรณเลิศสกุล และ มาโนชญ์ อารีย์, “นโยบายการแก้ไขปัญหาชนกลุ่มน้อยมุสลิมของประเทศฟิลิปปินส์ จีน อินเดีย: แบบอย่างและบทเรียนสำหรับประเทศไทย,” ใน สรุปรายงานวิจัย ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของโลกมุสลิม และโอกาสของประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 44.

¹⁰ ทราวยทอง สุนทรวาณิชย์, “อินเดียกับนิวกัลยัศ,” เอเชียปริทัศน์: 66.

ปฏิบัติการของอินเดียในครั้งนี้นี้ถูกกล่าวหาจากสหรัฐอเมริกาว่าได้ละเมิดสิทธิมนุษยชนของประชาชนชาวแคชเมียร์ โดยกลุ่มสิทธิมนุษยชนในสหรัฐอเมริกาได้รายงานถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างแพร่หลายในแคชเมียร์ ทั้งต่อประชาชนและกลุ่มกองกำลังฝ่ายต่อต้าน พร้อมกันนี้ประธานาธิบดีคลินตันได้มีการเขียนจดหมายถึงสมาชิกรัฐสภาและผู้นำองค์กรแบ่งแยกแคชเมียร์หัวรุนแรงที่อยู่ในสหรัฐอเมริกาถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนของอินเดียในแคชเมียร์

อย่างไรก็ตาม อินเดียได้ปฏิเสธที่จะยอมรับข้อกล่าวหานี้ของสหรัฐอเมริกา เพราะมองว่าแคชเมียร์เป็นดินแดนของตนซึ่งอินเดียมีสิทธิที่จะปกป้องจากการก่อจลาจลและความรุนแรง ส่งผลให้อินเดียไม่พอใจการกระทำของสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ การที่นายคลินตันได้แสดงสุนทรพจน์ในที่ประชุมสหประชาชาติ เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1993 โดยมีการเปรียบเทียบสถานการณ์ในแคชเมียร์กับเหตุการณ์ในบอสเนียที่เกิดการสังหารหมู่ชาวยิวมุสลิมโดยชาวเซิร์บ (Serbs) ซึ่งถือเป็นตัวอย่างอันเลวร้ายของการละเมิดสิทธิมนุษยชน ก็ยิ่งทำให้อินเดียรู้สึกโกรธเคืองและต่อต้านสหรัฐอเมริกามากขึ้น โดยอินเดียมองการกระทำของสหรัฐอเมริกาในครั้งนี้น่ามีเป้าหมายเพื่อบั่นทอนความมั่นคงของอินเดีย¹¹

3.1.2 ปัญหาอาวุธนิวเคลียร์

หลังจากคลินตันขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี สหรัฐอเมริกาก็ได้หันมาให้ความสำคัญต่อการควบคุมอาวุธในระดับโลก เพราะสหรัฐอเมริกามีความเห็นว่าการแพร่กระจายอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูงเป็นภัยคุกคามใหม่ที่โลกกำลังเผชิญ สหรัฐอเมริกาได้กำหนดแนวทางต่อต้านการแพร่กระจายอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูงเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1993 โดยจะใช้เครื่องมือทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร เข้าไปแทรกแซงเพื่อยับยั้งการแพร่กระจายอาวุธดังกล่าวมากขึ้น ซึ่งสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสนใจต่อเอเชียใต้เป็นพิเศษ เพราะมองว่าภูมิภาคนี้น่าจะเกิดความขัดแย้งเรื่องนิวเคลียร์ในอนาคตอันใกล้ได้มากที่สุด¹²

¹¹ Nalini K. Jha, "India and United States: The Human Rights Dimensions," in *Indo-US Relations in Nineties*, Vinay Kumar Malhotra, editor (New Delhi: Anmol Publications Pvt Ltd, 1995), p. 98.

¹² Vinay Kumar Malhotra, "US's Latest Initiatives on Non-proliferation in South Asia and Indo-US Relations," in *Indo-US Relations in Nineties*, p. 19.

สหรัฐอเมริกาได้มีนโยบายที่จะป้องกันการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในเอเชียใต้และมีแนวคิดในการสร้างเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในเอเชียใต้ โดยนำเอาสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (NPT) มาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญ ในปี ค.ศ. 1992 สหรัฐอเมริกายพยายามดึงเอาอินเดียและปากีสถานให้เข้าร่วมในการประชุมเกี่ยวกับเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในเอเชียใต้ร่วมกับสหรัฐอเมริกา รัสเซีย และจีน แต่อินเดียได้ปฏิเสธการเชิญชวนนี้ของสหรัฐอเมริกา แม้ต่อมาอินเดียได้ยอมตกลงที่จะเจรจาเรื่องนี้ แต่อินเดียก็ไม่ยอมที่จะจำกัดและควบคุมอาวุธนิวเคลียร์ของตน และยังสามารถคัดค้านแนวคิดของสหรัฐอเมริกาในการสร้างเขตดังกล่าวได้อย่างมาก

สหรัฐอเมริกาไม่พอใจต่อการกระทำของอินเดียจึงได้ระงับการส่งออกซูเปอร์คอมพิวเตอร์ (Supercomputer) ที่จะใช้ในสถาบันวิทยาศาสตร์ของอินเดีย และในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1993 สหรัฐอเมริกายังได้ประกาศห้ามการส่งเครื่องจักรสำหรับการส่งจรวดไปสู่อวกาศและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องมายังองค์การวิจัยอวกาศของอินเดีย (The Indian Space Research Organization: ISRO)¹³

ต่อมาในปี ค.ศ. 1995 ความขัดแย้งระหว่างอินเดียบกับสหรัฐอเมริกาได้เกิดขึ้นอีก อันเป็นผลจากการประชุมว่าด้วยการลดอาวุธที่กรุงเจนีวา (Geneva) สวิตเซอร์แลนด์ การประชุมครั้งนี้ได้มีการหารือกันเรื่องการจัดทำสนธิสัญญาห้ามการทดลองอาวุธนิวเคลียร์โดยสิ้นเชิง (Comprehensive Test Ban Treaty: CTBT) ที่กำหนดแล้วเสร็จในปี ค.ศ. 1996 โดยอินเดียเห็นว่าสนธิสัญญานี้ควรเชื่อมโยงกับโครงการลดอาวุธนิวเคลียร์โดยมหาอำนาจนิวเคลียร์ทั้งห้าประเทศ แต่สหรัฐอเมริกาและมหาอำนาจนิวเคลียร์อื่นๆ ได้คัดค้าน เพราะเห็นว่าจุดมุ่งหมายของการระงับการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์อันเป็นจุดมุ่งหมายของสนธิสัญญา CTBT ควรแยกออกจากจุดมุ่งหมายของการลดอาวุธ

¹³ สุรางค์ศรี ดันเสียงสม, "อินเดีย," ใน เอเชียรายปี 1993/2536, อุทกฤษฎ์ ปัทมานันท์ และ วัชรินทร์ ยลศิริ, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 275.

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับสหรัฐอเมริกาสมัยนายกรัฐมนตรีเอช ดี เดวี โกว์ดา และนายกรัฐมนตรีอินเดอร์ คูมาร์ กุจรัล (ค.ศ. 1996-1998)

3.2.1 การปฏิเสธรณนามในสนธิสัญญาห้ามการทดลองอาวุธนิวเคลียร์โดยสิ้นเชิง

ปัญหาอาวุธนิวเคลียร์ก็ยังส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับสหรัฐอเมริกา โดยเมื่อวันที่ 24 กันยายน ค.ศ. 1996 ได้มีการประชุมสมัชชาใหญ่ของสหประชาชาติ ณ เมืองเจนีวา เพื่อให้ชาติสมาชิกขององค์การสหประชาชาติได้ลงนามและให้สัตยาบันในสนธิสัญญา CTBT เพื่อให้สามารถประกาศเป็นกฎหมายได้ แต่อินเดียกลับปฏิเสธที่จะลงนามและได้คัดค้านสนธิสัญญานี้ เนื่องจากอินเดียเห็นว่าสนธิสัญญา CTBT ห้ามการทดลองนิวเคลียร์ แต่กลับยินยอมให้ประเทศที่ครอบครองนิวเคลียร์อยู่แล้วสามารถทดลองนิวเคลียร์ของตนได้โดยใช้การจำลองจากคอมพิวเตอร์¹⁴ ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดช่องทางให้มหาอำนาจที่ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ทั้งห้าประเทศได้พัฒนาประสิทธิภาพอาวุธนิวเคลียร์ของตนต่อไป ส่วนสหรัฐอเมริกาก็ไม่พอใจท่าทีของอินเดียครั้งนี้เพราะเห็นว่าเป็นข้ออ้างที่จะหลีกเลี่ยงการห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งจะเปิดโอกาสให้อินเดียสามารถพัฒนาขีดความสามารถทางนิวเคลียร์

อย่างไรก็ดี นอกจากประเด็นเรื่องสนธิสัญญา CTBT แล้ว ความสัมพันธ์ของอินเดียกับสหรัฐอเมริกาสมัยนายกรัฐมนตรีเอช ดี เดวี โกว์ดา (H. D. Deve Gowda) และนายกรัฐมนตรีอินเดอร์ คูมาร์ กุจรัล (Inder Kumar Gujral) ได้มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น โดยสหรัฐอเมริกาได้แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะมีความสัมพันธ์อันดีกับอินเดีย ด้วยการส่งเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหรัฐอเมริกาไปเยือนอินเดีย การระมัดระวังไม่เข้าไปแทรกแซงในความขัดแย้งระหว่างอินเดียกับปากีสถาน ไม่ดำเนินนโยบายที่เข้าข้างปากีสถานเหมือนเช่นเคย ส่งผลให้ประเทศทั้งสองมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และนำไปสู่การบรรลุข้อตกลงระหว่างกันในหลายเรื่อง

¹⁴ Sumit Ganguly, "India in 1996: A Year of Upheaval," *Asian Survey* 37, 2 (February 1997): 131.

3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับสหรัฐอเมริกาสมัยนายกรัฐมนตรือตัล พินารี วะชปายี (ค.ศ. 1998-2001)

ความสัมพันธ์อันดีระหว่างอินเดียกับสหรัฐอเมริกาในช่วงที่ผ่านมาต้องหยุดชะงักชั่วคราว และได้รับผลกระทบอย่างมาก เนื่องมาจากเหตุการณ์สำคัญในปี ค.ศ. 1998 คือ การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินของอินเดีย

3.3.1 การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินของอินเดีย

อินเดียได้ทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินจำนวน 5 ลูก เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 บริเวณทะเลทรายทาร์ (Thar Dessert) ในเมืองโกศราน ในรัฐราชสถาน (Rajasthan) ใกล้ชายแดนปากีสถาน ห่างจากกรุงนิวเดลีไปทางตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 500 กิโลเมตร และต่อมาในวันที่ 13 พฤษภาคม ก็ได้ทดลองระเบิดนิวเคลียร์อีกเป็นครั้งที่สอง จำนวน 2 ลูก ในบริเวณเดียวกัน¹⁵ และประกาศถึงการเป็นรัฐที่มีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครอง

การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินของอินเดียในครั้งนี้สร้างความไม่พอใจแก่สหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก โดยสหรัฐอเมริกาได้ประณามการทดลอง และกดดันให้อินเดียลงนามในสนธิสัญญา NPT และ CTBT รวมไปถึงการมีมาตรการลงโทษทางเศรษฐกิจต่ออินเดีย ซึ่งได้ดำเนินการดังต่อไปนี้¹⁶

1. ยกเลิกหรือชะลอความช่วยเหลือที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการให้ความช่วยเหลือต่างประเทศ (Foreign Assistant Act) ยกเว้นความช่วยเหลือที่เกี่ยวกับมนุษยธรรม อาหาร หรือการเกษตร
2. ยกเลิกการขายอาวุธแก่อินเดีย โดยอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกอาวุธ (Arms Export Control Act) และยกเลิกการอนุญาตให้ขายอาวุธในเชิงพาณิชย์ที่มีอยู่ในรายการอาวุธของสหรัฐอเมริกา
3. หยุดการให้เครดิตและการรับประกันจากรัฐบาลของสหรัฐอเมริกา

¹⁵ กนกพรณ อุษชา, "อินเดีย," ใน เอเชียรายปี 1999/2542, วัชรินทร์ ยงศิริ, พรพิมล ตรีโชติ และ ชบา จิตต์ประทุม, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 261.

¹⁶ Embassy of India – Washington DC, India-US Trade Relations [Online], 18 December 2010. Available from: <http://www.indianembassy.org/indusrel/trade.htm>

4. ชะลอโครงการทางทหารที่เกี่ยวข้องกับอินเดีย รวมถึงโครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางทหารและการแลกเปลี่ยนการเยือน
5. ปฏิเสธการส่งออกอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับอาวุธนิวเคลียร์หรือขีปนาวุธไปยังอินเดีย
6. ธนาคารเพื่อการส่งออกของสหรัฐอเมริกา (EXIM Bank) หยุดการให้เครดิตการส่งออกไปยังอินเดีย 500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

นอกจากสหรัฐอเมริกาจะทำการคว่ำบาตรต่ออินเดียโดยตรงแล้ว ยังได้เรียกร้องให้นานาประเทศเข้าร่วมในการประกาศต่อต้านการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินของอินเดียครั้งนี้ด้วย ซึ่งมาตรการลงโทษทางเศรษฐกิจที่สหรัฐอเมริกาใช้ในการตอบโต้ต่อการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินของอินเดียถือว่ารุนแรงและแข็งแกร่งมาก จนส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบกับสหรัฐอเมริกาเลวร้ายลงอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ในปี ค.ศ. 1999 ได้เกิดเหตุการณ์ที่ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบกับสหรัฐอเมริกาในเวลาต่อมา คือการเกิดสงครามคารกิล (Kargil War)

3.3.2 สงครามคารกิล

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1999 อินเดียได้ตรวจพบว่ากองกำลังของปากีสถานได้ละเมิดแนวควบคุม (Line of Control: LOC) ที่แบ่งเขตแดนแคชเมียร์ระหว่างอินเดียบกับปากีสถาน เข้ามาในเขตที่อินเดียครอบครองอยู่ และได้ยึดเอาบังเกอร์และฐานที่มั่นของอินเดียที่ถูกทิ้งร้างไว้ในช่วงฤดูหนาวบนยอดเขาคารกิลเอาไว้ ซึ่งทำให้อินเดียต้องส่งกำลังทหารเข้าไปในบริเวณนั้นเพื่อทำการขับไล่ผู้รุกรานออกจากพื้นที่ยึดครอง จนเกิดเป็นสงครามคารกิลระหว่างอินเดียบกับปากีสถานขึ้น เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม

ในช่วงที่เกิดสงคราม นายกรัฐมนตรีนาวาซ ชารีฟ (Nawaz Sharif) ของปากีสถานได้เดินทางเยือนสหรัฐอเมริกา เพื่อขอให้ทางสหรัฐอเมริกาช่วยเหลือปากีสถานในการแก้ปัญหาความขัดแย้งนี้ แต่นายคลินตันได้ปฏิเสธที่จะร่วมมือกับปากีสถาน และได้เรียกร้องให้ปากีสถานถอนกองกำลังของตนกลับไป ณ ดินแดนที่ตนครอบครองอยู่¹⁷ นอกจากนั้น สหรัฐอเมริกายังได้ใช้มาตรการ

¹⁷ S. Paul Kapur and Sumit Ganguly, "The Transformation of U.S.-India Relations: An Explanation for the Rapprochement and Prospects for the Future," *Asian Survey* 47, 4 (July - August 2007): 650.

ทางเศรษฐกิจและการทูตกดดันปากีสถานอีกทางหนึ่ง จนในที่สุด ปากีสถานก็ได้ถอนกำลังออกจากพื้นที่ที่เข้าไปยึดครองและทำให้สงครามคารกิลสิ้นสุดลงในวันที่ 26 กรกฎาคม

การดำเนินนโยบายต่อสงครามคารกิลของสหรัฐอเมริกาในครั้งนี้สร้างความพอใจให้แก่อินเดียเป็นอย่างมาก ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันที่เสื่อมโทรมลงมากนับจากการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินของอินเดียกลับฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้น ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศทั้งสองได้มีแนวโน้มไปในทางที่ดี โดยเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม ค.ศ. 1999 สหรัฐอเมริกาได้ยกเลิกมาตรการลงโทษทางเศรษฐกิจต่ออินเดียโดยไม่มีกำหนด ดังนี้¹⁸

1. ยกเลิกมาตรการลงโทษของธนาคารเพื่อการส่งออกของสหรัฐอเมริกา
2. ยกเลิกมาตรการลงโทษของบรรษัทการลงทุนของเอกชนในต่างประเทศ (Overseas Private Investment Corporation: OPIC)
3. ยกเลิกการห้ามให้ความช่วยเหลือตามโครงการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางทหารและการแลกเปลี่ยนการเยือน
4. อนุญาตให้ธนาคารสหรัฐอเมริกาปล่อยสินเชื่อให้แก่รัฐบาลอินเดีย

ต่อมา ในวันที่ 16 มีนาคม ค.ศ. 2000 สหรัฐอเมริกาได้ประกาศผ่อนปรนมาตรการลงโทษอินเดียลงอีก โดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือตามโครงการริเริ่มในภูมิภาคเอเชียใต้ โครงการริเริ่มอินเทอร์เน็ตเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และโครงการขยายและปฏิรูปสถาบันการเงิน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียและสหรัฐอเมริกาได้พัฒนาและดีขึ้นตามลำดับ จนประธานาธิบดีคลินตันตัดสินใจที่จะมาเยือนอินเดียในเดือนมีนาคม

3.3.3 การเยือนอินเดียของประธานาธิบดีบิล คลินตัน

ประธานาธิบดีคลินตันได้เดินทางเยือนอินเดียอย่างเป็นทางการในวันที่ 21-25 มีนาคม ค.ศ. 2000 ซึ่งการเยือนครั้งนี้ถือเป็นการเปิดศักราชใหม่ทางการทูตระหว่างอินเดียกับสหรัฐอเมริกา หลังจากที่นายกรัฐมนตรีเคยเยือนอินเดียเมื่อปี ค.ศ. 1978 โดยนายคลินตันได้เดินทางเยือนเมืองต่างๆ ของอินเดียถึงห้าเมือง ได้แก่ นิวเดลี มุมไบ (Mumbai) อัครา (Agra) ชัยปุ

¹⁸ Ministry of External Affairs - India, India and the United States of America [Online], 29 December 2010.

ระ (Jaipur) และไฮเดอราบัด (Hyderabad) โดยในการเยือนครั้งนี้ อินเดียและสหรัฐอเมริกาได้มีการลงนามร่วมกันในแถลงการณ์ที่ว่าด้วย "วิสัยทัศน์สำหรับความสัมพันธ์อินเดีย-สหรัฐอเมริกาในการมุ่งสู่ศตวรรษที่ 21" (US-India relations: A vision for the 21st Century) ซึ่งเน้นหลักการที่ว่าความสัมพันธ์ยุคใหม่ระหว่างกันจะต้องตั้งอยู่บนหลักการประชาธิปไตยซึ่งเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ทวิภาคีและความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อนำไปสู่สันติภาพ ความมั่นคง และเสรีภาพ

ในคำแถลงได้ระบุถึงการจัดตั้งกลุ่มติดต่อประสานงานเพื่อการพัฒนาระเบียบวาระการเจรจาเรื่องเศรษฐกิจร่วมกัน การเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมระดับสูงด้านการคลัง การลงทุน และการริเริ่มเจรจาการค้าทวิภาคีในระดับรัฐมนตรี การสนับสนุนการจัดตั้งการประชุมที่ว่าด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระหว่างอินเดีย-สหรัฐอเมริกา เพื่อส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาความร่วมมือถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยี และการเผยแพร่ข่าวสารอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนั้น ทั้งสองฝ่ายตกลงที่จะจัดให้มีการเจรจาสุดยอด (Summit) กันเป็นประจำระหว่างผู้นำของประเทศทั้งสอง รวมทั้งจะจัดการประชุมเป็นประจำเกี่ยวกับด้านนโยบายต่างประเทศ ความมั่นคง ประเด็นด้านเศรษฐกิจ และการค้า การต่อต้านการก่อการร้าย พลังงานและสิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี¹⁹

ในการเยือนอินเดียของนายคลินตันครั้งนี้ สิ่งที่อินเดียได้รับที่เห็นเป็นรูปธรรมในด้านเศรษฐกิจและการค้า คือ การลงนามในข้อตกลงทางธุรกิจด้านเทคโนโลยีดาวเทียม การให้เงินกู้แก่สถาบันการเงินมูลค่า 4,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ส่วนในด้านความมั่นคง อินเดียและสหรัฐอเมริกาเห็นควรให้มีการเจรจาด้านความมั่นคงระหว่างกันต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดความแตกต่างและส่งเสริมความเข้าใจระหว่างกันเกี่ยวกับเรื่องความมั่นคง นอกจากนั้น สหรัฐอเมริกายังได้ประกาศยกเลิกการระงับโครงการมูลค่า 25 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ตลาดการเงินของอินเดีย หลังจากที่ได้ประกาศระงับเพื่อลงโทษอินเดียต่อการกีดกันการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินเมื่อปี ค.ศ. 1998

สำหรับสหรัฐอเมริกา การเยือนครั้งนี้ถือเป็นประตูเปิดทางให้นักธุรกิจของสหรัฐอเมริกาเข้ามาลงทุนในอินเดียมากขึ้น โดยสหรัฐอเมริกาได้เสนอให้มีการเจรจาระหว่างอินเดียและ

¹⁹ กนกพรรณ อยู่ชา, "อินเดีย," ใน เอเชียรายปี 2001/2544, ทราเวล แก้ว ทิพากร, ดลยา เทียนทอง และ พรรณสิริ พรหมพันธุ์ม, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 273.

สหรัฐอเมริกาเป็นประจำเพื่อเพิ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะด้านการค้า ซึ่งจะมีการเจรจาระดับรัฐมนตรี 3 ครั้ง²⁰

ครั้งแรก เป็นการเจรจาด้านการคลังและการลงทุนระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของทั้งสองฝ่าย

ครั้งที่สอง เป็นการเจรจานโยบายการค้าและการลงทุนระหว่างผู้แทนการค้าสหรัฐอเมริกา กับรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีอินเดีย

ครั้งที่สาม เป็นการเจรจาการค้าระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ของทั้งสองฝ่าย

ต่อมา ในวันที่ 8-18 กันยายน ค.ศ. 2000 นายกรัฐมนตรีอตัล พิหารี วัชปายี (Atal Bihari Vajpayee) ได้เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกา เนื่องในโอกาสการประชุมสุดยอดสหประชาชาติ (The UN Millennium Summit) นายวัชปายีได้พบกับนายคลินตันและนายอัล กอร์ (Al Gore) รองประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา มีการลงนามความร่วมมือกับสภาองเกรส และนายคลินตันได้ให้การรับรองร่างข้อตกลงที่ได้ทำไว้เมื่อเดือนมีนาคมที่นิวเดลี เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบกับสหรัฐอเมริกาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งการเยือนสหรัฐอเมริกาในครั้งนี้ นายวัชปายียังได้กล่าวปราศรัยในการร่วมประชุมรัฐสภาสหรัฐอเมริกา โดยได้เน้นย้ำว่าอินเดียและสหรัฐอเมริกาเป็นพันธมิตรโดยธรรมชาติ (natural allies)²¹ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความจริงใจของอินเดียในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ครั้งใหม่กับสหรัฐอเมริกา

3.3.4 ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบกับสหรัฐอเมริกาสมาชิกประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2001 นายจอร์จ ดับเบิลยู บุช (George W Bush) ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีคนใหม่ของสหรัฐอเมริกา ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบกับสหรัฐอเมริกามีท่าทีว่าจะใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น เนื่องจากนายบุชได้แสดงความต้องการที่จะมีความสัมพันธ์อันดีกับอินเดียมานับแต่ก่อนได้รับตำแหน่ง เพราะเล็งเห็นถึงความสำคัญของอินเดียที่เป็นมหาอำนาจของภูมิภาคเอเชียใต้ที่มีความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและทางทหาร²² ขณะเดียวกัน ผู้นำของอินเดียก็ต้องการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น เพื่อผลประโยชน์ทาง

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 274.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 276.

²² Ashley J. Tellis, "The Merits of Dehyphenation: Explaining U.S. Success in Engaging India and Pakistan,"

The Washington Quarterly 31, 4 (September - November 2008): 24.

เศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ ซึ่งเห็นได้ชัดจากการที่อินเดียได้แสดงท่าทีสนับสนุนโครงการพัฒนาระบบป้องกันขีปนาวุธแห่งชาติ (National Missile Defense: NMD) ของสหรัฐอเมริกา ทั้งที่โครงการนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักทั้งภายในสหรัฐอเมริกาและจากนานาประเทศ²³ นอกจากนั้น ทั้งสองประเทศยังได้พัฒนาความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงต่อกัน ด้วยการจัดฝึกอบรมร่วมทางยุทธวิธีสามเหล่าทัพภายใต้รหัส “ปูร์นา วิชัย” (Poorna Vijay) เพื่อรองรับการทำสงครามนิวเคลียร์ อาวุธเคมีและชีวภาพ รวมทั้งการทดลองปล่อยดาวเทียม อันจะสนับสนุนความสามารถในการยิงขีปนาวุธระยะยิงไกลของอินเดีย²⁴

นับจากการจัดการต่อสงครามคาร์กิลของประธานาธิบดีคลินตันในปี ค.ศ. 1999 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบกับสหรัฐอเมริกาก็ได้พัฒนาไปในทางที่ดี ซึ่งภายหลังจากที่นายบุชได้ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีคนใหม่ของสหรัฐอเมริกา ความสัมพันธ์ของทั้งสองก็ยังใกล้ชิดกันมากกว่าที่เคยเป็น ซึ่งหลังจากการเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน สัมพันธภาพระหว่างอินเดียบกับสหรัฐอเมริกาก็ยิ่งกระชับและแน่นแฟ้น จนทั้งสองประเทศกลายเป็น “หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์” (strategic partnership) ของกันและกัน

²³ Ashley J. Tellis, “The Evolution of U.S.-Indian Ties: Missile Defense in an Emerging Strategic Relationship,” *International Security* 30, 4 (March - May 2006): 115.

²⁴ กนกพรพรรณ อยู่ชา และ ศราวุฒิ อารีย์, “อินเดีย,” ใน *เอเชียรายปี 2002/2545*, ทราเยกัว ทิพากร, ดลยา เทียนทอง และ พรณศิริ พรหมพันธุ์ม, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 259.